

Szilágyi Miklós köszöntése

Az MTA Néprajzi Kutatóintézetének munkatársai 1999. február 5-én bensőséges ünnepségen köszöntötték Szilágyi Miklóst, az intézet tudományos igazgatóhelyettesét hatvanadik születésnapja alkalmából. Az ünnepelt Tiszafüreden született 1939. február 4-én, s a szülőhely sok tekintetben meghatározta sorsát és kutatói pályafutását. Gimnáziumi tanulmányait Tiszafüreden elvégezvén, 1957-ben felvételt nyert a debreceni Kossuth Lajos Tudományegyetem magyar–néprajz szakára. Ezekhez kiegészítő szakként hamarosan felvette az akkoriban szerveződő népművelés szakot is. Magyar szakján Bartha János, Bán Imre, Juhász Géza, Kálmán Béla, Papp István, a néprajz szakon Gunda Béla tanítványa volt.

Igen erős irodalmi érdeklődése dacára a néprajzon belül nem a folklórral, hanem a „tárgyi néprajzzal” kezdett foglalkozni, minthogy a zsákmányoló gazdálkodás, így a halászat kutatását szűkebb szakterületének tekintő Gunda professzor azt kívánta. Így esett, hogy Szilágyi Miklós szakdolgozati témáját – a Közép-Tisza népi halászatát – már elsőéves korában kijelölték. Távlabbi célkitűzés volt a magyar halászat összehasonlító néprajzi vizsgálata, Herman Ottó és Jankó János munkásságának folytatása, az ún. Jankó-revizió elvégzése stb. Ennek a távolabbi aspirációnak hasznára lehettek a magyar szakkal járó finnugor nyelvészeti stúdiók, az orosz és német lektori órák, az idegen nyelveken megjelent halászati tárgyú kötetek lapozgatása Gunda professzor gazdag könyvtárában, s a mindennapos konzultációk.

A KLTE Néprajzi Tanszéke a diploma megszerzése után Szilágyi Miklósnak egy tanszéki könyvtárosi állást tudott felkínálni, amelyet egy tanéven át be is töltött (1962–1963).

Az egyetemi évek alatt íródtak, s jelentek meg a tanszék évkönyvében, a *Műveltség és Hagyomány*ban első szakcikkei: A magyarországi borítóhalászat fejlődésének néhány kérdése (1961); Egy kezdetleges halfogási mód és európai elterjedése (1963). (Az utóbbi német nyelven is megjelent az *Acta Ethnographica* 1965. évi kötetében.) Az ígéretes kezdet után életútja váratlan fordulatot vett, amikor állást keresett Szolnokon. A Damjanich Múzeumban töltött bő egy év után (1963–1964) kinevezték a gyulai Erkel Ferenc Múzeum igazgatójává (1964–1969). Ezekben az években „szokott rá” a levéltári kutatásra, fordult érdeklődése a történeti néprajz irányába. Lemondott a magyar halászat őstörténeti irányultságú, összehasonlító módszerű, azaz főként tárgytípusológiai egyezésekre építő kutatásáról, Jankó János eredményeinek revíziójáról. Mellesleg – a szolnoki, gyulai könyvtári viszonyok közepette – az európai összehasonlító vizsgálatok folytatására nem sok esély kínálkozott.

Váratlan eredményeket hoztak viszont levéltári, történeti néprajzi kutatásai. A nagykunsági, békési mezővárosok 18. századi tanácsjegyzőkönyveit kiaknávva Szilágyi Miklós árnyalt képet rajzolt, perdöntő adalékokat közölt a Tiszántúl középső harmadának anyagi műveltségéről és lokális társadalmairól. (*Adatok a Nagy-Kunság XVIII. századi néprajzához*. Szolnok, 1966; Turkeve és Öcsöd kertes települése. *Néprajzi Közlemények* XII. 1967. 1–2. sz. 3–11.; A Nagy-Kunság juhászata a XVIII. század végén. *Ethnographia* LXXIX. 1968. 3. sz. 350–367.)

Voltaképp a pálya későbbi állomásain, munkahelyein is tiszántúli mezővárosok történeti néprajzi vizsgálatát és ifjúkori halászati témáinak feldolgozását folytatta.

1969–1974 között a ceglédi Kossuth Múzeum, 1974–1981 között a szekszárdi múzeum, pontosabban a Tolna megyei múzeumi szervezet igazgatója, de akkoriban megjelent publikációinak java is tiszántúli, alföldi tárgyú. Joggal keltett figyelmet Mezővárosi közösség és néphagyomány című tanulmánya, mely a *Mezőberény története* című helytörténeti mű második kötetében jelent meg (Szerk. Szabó Ferenc. Mezőberény, 1973. 179–225.). A három nemzetiségi (szlovák, német, magyar) és felekezeti közösség együttélésének, gazdasági, igazgatási kooperációjának formáit vizsgálva azt találta, hogy a mezővárost, a helyi társadalmat ténylegesen a települési és egyházszerkezeti tekintetben elkülönült, szuverén módon szerveződő etnikus közösségek együttese, mindennapos együttműködése alkotta. Alföldi, különösen nagykunsgái és Békés megyei helyi társadalmak szervezeti, működési, igazgatási rendjét, belső tagoltságát és funkcionálásának történeti formáit későbbi dolgozataiban is elemezte (pl. *Békés megyei mezővárosok belső és külső kapcsolatrendszerei*. Szolnoki Vándorgyűlés, 1974; A Békés megyei mezővárosok termelési szervezete a XVIII–XIX. század fordulóján. *Ethnographia* LXXXVIII. 1977. 2–3. sz. 224–246.), majd ez irányú munkásságát egy gyűjteményes kötetben együtt is elénk tárta (*Mezővárosi társadalom – paraszti műveltség. [Történeti-néprajzi adatok és elemzési kísérletek]*. [Folklor és etnográfia, 87.] Debrecen, 1995).

A ceglédi és a szekszárdi évek alatt ismét elővette halászati gyűjtéseit és a TMB (Gunda Béla) levelező aspiránsaként *A tiszai halászat* monográfiájának megírását tűzte ki célul. Rövidebb adatközlések után megjelent *A Hernád halászata* című kismonográfiája is (Miskolc, 1980), melynek anyagát még egyetemi hallgatóként, a debreceni tanszék abaúj-zempléni kutatási programjához kapcsolódva gyűjtötte össze. A leíró, adatközlő cikkek mellett nagyobb feladatra is vállalkozott: ekkoriban íródott *A rekesz – Az áradások jelentősége a tiszai halászatban* című tanulmánya (*Népi Kultúra – Népi Társadalom* X. 1977. 161–188.), melyben a halfogas középkori, kora újkori technikáit, eszközeit is megvilágította. Szekszárdi éve alatt szerkesztette *A Béri Balogh Ádám Múzeum Évkönyvét* és társszerkesztője volt az időszakosan megjelenő *Dunatáj* című irodalmi, művelődési folyóiratnak.

Az utóbbi két évtizedben már Budapesten élt. Előbb a Néprajzi Múzeum osztályvezetője (1981–1986), majd az MTA Néprajzi Kutatócsoport (1990 óta Kutatóintézet) osztályvezetője, 1997 óta pedig igazgatóhelyettese. 1989 óta vesz részt az ELTE Tártyi Néprajzi Tanszékének másodállású oktatójaként a néprajz szakos és muzeológusképzésben, 1996 óta pedig az „Európai etnológia” PhD-programban is. Egy ciklusban, 1988–1991 között a Magyar Néprajzi Társaság főtítkári tisztét töltötte be, s 1986 óta tagja az *Ethnographia* szerkesztőbizottságának. 1993 óta szerkeszti a *Népi Kultúra – Népi Társadalom* című intézeti évkönyvet.

Régebben megírt kandidátusi értekezését 1987 végén, már az akadémiai kutatóintézet tagjaként védte meg, de csupán 1992-ben publikálta (*Halásztársadalom, halászati technika. [A tiszai halászat történeti-néprajzi elemzése]*. [Studia folkloristica et ethnographica, 29.] Debrecen). Önálló kötet lett az orvhalászatra vonatkozó, s eleinte csak „melléktermékként” gyűjtögetett adalékaiból is (*Néphagyomány, népi mentalitás, állami igazgatás az orvhalászat tükrében*. [Életmód és tradíció, 3.] Budapest, 1989) és egyidejűleg meg kellett volna jelennie a Mezőgazdasági kiadónál induló *Néprajzi kiskönyvtár* című sorozat tagjaként *A Tisza halászata* című kötetének is. Sajnos a kiadó és a hazai könyvkiadás akkori válsága miatt a megjelenés elmaradt. Szilágyi Miklós azonban ezt a monográfiát ismételtelen átdolgozta és terjedelmes filológiai apparátussal kiegészítve végül az Akadémiai Kiadónál publikálta (*A tiszai halászat. Az eszközök és fogási módok történeti változásai*. [Néprajzi tanulmányok.] Budapest, 1995). Erre a kötetre 1998-

ban megkapta a kiadói nívódíjat és eredményesen pályázott vele az MTA Doktori Tanácsánál D.Sc. címre.

Szilágyi Miklós kutatómunkája többirányú. Nem csupán a magyar halászat és az alföldi mezővárosok történeti-néprajzi problematikájára terjed ki (noha ez a kettő a leghangsúlyosabb része eddigi munkásságának), hanem sok másra is, például vadfogás, méhészkedés, népi építészet, különböző folklórtémák, kutatástörténet stb. Több dolgozatában foglalkozott a változásvizsgálat és a néprajzi forrás-használat módszertani kérdéseivel. Különösen tanulságosak a paraszti életrajzok, a memoárok, a történeti eseményekre vonatkozó elbeszélések forrásértékével, forráskritikájával kapcsolatos észrevételei. Évtizedek óta foglalkoztatja a helytörténeti kutatással összekapcsolódó néprajzi adatgyűjtés és elemzés módszertana, a lokális társadalmak és kulturális egységek megragadásának lehetősége. Ifjúságától fogva a helytörténeti kiadványok, község- és városmonográfiák szorgos gyűjtője, olvasója és recenzense.

Szilágyi Miklós meghatározó személyes vonásai közé tartozik a folytonos szakmai kíváncsiság, érdeklődés és az olvasás szenvedélye. Szűkebb kutatási témáin és a néprajzi stúdiumokon kívül eső, de a mai magyar valósághoz és a népünk történetéhez tartozó kérdésekről folyamatosan olvassa mind a szépirodalmat, mind a szerteágazó szakirodalmat. Ennek köszönhetően egyike a magyar néprajzi és történeti irodalmat legalaposabban ismerő és naprakészen követő kutatóinknak. Saját publikációit minden esetben filológiai pontosság, igényes megformáltság jellemzi. A pontosságot, megbízhatóságot, gondos fogalmazást szerkesztőként is igényli. Egyike azon keveseknek, akiket még Gunda Béla nevelt rá a gondos filológiai és szerkesztői munkára.

Múzeumi és vezetői tevékenysége mellett már eddig is jelentős életművet hozott létre. Sokoldalú tudományos munkássága a terepmunkától és a levéltári adatgyűjtéstől kezdve a gondos forráskritikán, adatrendszeresítésen, elemzésen és értékelésen át vezet el a típusalkotásig, az általánosításig és elméletalkotásig, a történeti folyamatok megragadásáig. Tudjuk azt is, hogy még nagyon sok anyaga, több évtizedre való kutatási terve és önmaga által kitűzött feladata van.

Hatvanadik születésnapja alkalmából – amikor a magyar néprajztudomány művelői, személyes barátai, kollégái nevében tisztelettel és nagyrebecsüléssel köszöntöm Szilágyi Miklóst – kívánhatok-e mást, mint azt, hogy legyen ereje, kedve, lehetősége kutatási terveinek valóra váltásához. Gazdagítsa további jelentős művekkel a magyar néprajz kincsesládát és lelje sok örömét a jól végzett munkában.

Paládi-Kovács Attila